

esimerkiksi on, että turkiseläimet käsitetään tarhaajien omaisuudeksi. Vähemmän itses-
täänselvää kuitenkin on, onko tämä oikeutet-
tu käsitys ja jos onkin, on kysyttävä, miten
tarhaaja saa omaisuuttaan kohdella. Ja jos
eläimet ovat tarhaajan omaisuutta, millainen
moraalinen oikeus muilla on niiden suhteen?

Keskustelu näistä kysymyksistä olisi pai-
kallaan. Kuitenkin, sillä välin kun odottelem-
me sitä päivää, jolloin mielipideilmasto taian-
omaisesti muuttuu, väitän, että turkistarha-
iskujen kaltainen laitton suora toiminta ei ole
hyvä strategia siitä syystä, että sillä aikaan saa-
tu muutos ei ole kestävä. Erilaisia eläimiä hy-
väksikäyttäviä teollisuudenmuotoja on, koska
ihmisen ja muiden eläinten välinen suhde on
ymmärretty väärin, esineellisenä suhteena.
Vaikka eläinoikeusliikkeen laitonta toimintaa
harjoittava siipi saisikin Suomen turkistar-
hauksen lopetetuksi, se ei tekisi mitään tälle
suhteelle eikä siten myöskään estäisi uusien
vastaavanlaisten alistusmuotojen syntyä. Ei
riitä, että aktivistit ottavat eläinten oikeudet
huomioon, jos muut eivät niin tee.

Toiseksi laitton toiminta on huono strategia
siksi, että se synnyttää vaarallisia hyvät/pa-
hat-vastakkainasetteluja ja huonoa julkisuutta
muulle, laillisin keinoin toimivalle eläin-
liikkeelle. Jos projekti turkistarhauksen lopet-
tamisesta aiotaan viedä loppuun, tulevaisuu-
dessa voi olla odotettavissa yhtä ampumaväli-
kohtausta suurempi kahinoita. ”Niin, on täältä
Pohjanmaalta ennenkin tarvittaessa lähdetty,
viimeksi 1918” pohdiskeli eräskin tarhaaja
Seuran (19.12.1997) haastattelussa (Tuomi-
vaaran sitaatti, s. 186).

Niklas Vainio

LUONTO HISTORIAN VIRASSA

Suvielise Nurmi (toim.): *Hurja luonto*
- *Abrahamista Einsteiniin*.

Kirjoittajat: Suvielise Nurmi, Jaakko
Hyttinen, Petri Järveläinen, Petri
Mäkeläinen, Pauli Annala, Reijo
Työriñoja, Virpi Mäkinen, Mikko
Yrjönsuuri, Heikki Kirjavainen ja
Markku Oksanen. Helsingin yliopisto,
teologinen tiedekunta, Yliopisto-
paino, Helsinki 1999.

Nurmen toimittama esseekokoelma on
tervetullut lisä ympäristöfilosofiseen kir-
jallisuuteen. Vaikka toimittaja itse asemoikin
tekstit osaksi humanistis-teologista ympäris-
tötutkimusta, luontokäsitysten aatehistorial-

lista kartoitusta, ovat kirjoittajien tekstit pitkäl-
ti reagoivia tämän vuosisadan ympäristö-
filosofiaan. Edellinen vastaava yritys oli SoP-
hin vuonna 1996 julkaissama Jussi Kotkavirran
toimittama *Luonnon luonto* -esseekokoel-
ma¹. Molemmissa kokoelmissa luodaan kro-
nologinen katsaus luonnon ja samalla väistä-
mättä kulttuurin ymmärtämisen tapoihin anti-
kista ja kristinuskon alkuajoista nykypäivään.
Uuden kokoelman ote on enemmän kirjalli-
suustieteellinen ja aatehistoriallinen, lukuun
ottamatta kahden viimeisen esseen ympä-
ristöfilosofisia kartoituksia. Mutta toisaalta
luonnon ja kulttuurin suhteen tarkastelussa
tiukkaa jakoa filosofiaan ja aatehistoriaan ei
lienekään järkevää tehdä.

Tämän kokoelman viehättävin piirre on aa-
tehistorian monisäikeisyyden ymmärtä-
minen. Tämä oli yllättävää, sillä etenkin kris-
tinuskon ja luontosuhteen käsittelyssä on lii-
ankin usein jääty pelkän apologetiikan tasolle.
Tässäkin kokoelmassa useaan kohtaan sivut-
tu Lynn White Jr:n vuonna 1967 julkaistu kris-
tinuskon luontosuhteen kritiikki loi tälle ilmi-
ölle pohjan. White vetää hyvin yksinkertaisen
seuraamussuhteen juutalais-kristillisistä teks-
teistä (abstrahoituun) länsimaiseen luonto-
suhteeseen, mikä on kirvoittanut teologeilta
yhtä yksinkertaistettuja puolustuspuheita.
Näitä rintamalinjoja sivutaan nytkin, mutta
niille ei juututa. Esimerkiksi Raamatua ei käsi-
tellä yhtenäisenä, koherenttina teoksena,
vaan useiden kulttuurivaiheiden muodosta-
mana kerrostumana. Samanlainen rikas his-
toriankäsitys jatkuu myöhemminkin, kun an-
tiikin, keskiajan ja uuden ajan välisiä sidoksia
ja yhteyksiä tarkastellaan.

Yksi esseitä yhdistävä tekijä on luonnon ja
moraalin suhteen ymmärtäminen eri aikakau-
sina. Ensimmäisissä esseissä kuvataan, miten
sekä juutalais-kristillisessä perinteessä että
sen kohdanneessa antiikin kulttuurissa kehity-
tyvät ajatukset maailman olemuksen eli luon-
non normatiivisuudesta: olioiden luonto
määritti niiden hyväksi, päämääräksi, niiden
olemuksen toteuttamisen. Siirryttäessä kohti
nykyaikaa kuvataan, miten tämä ajatus on toi-
saalta murtunut, ja miten se on toisaalta yhä
uudelleen noussut esiin. Pientä kritiikkiä tosin
ansaitsee Suvielise Nurmen johdanto, jossa
tämän muutoksen luonne on kuvattu hyvin
karkeasti. Esimerkiksi David Hume ”giljo-
tiin” hän kuvaa olemuksen ja moraalin suhteen
tuomioksi, vaikka myöhemmin kokoel-
massa aivan oikein todetaan Hume nojan-
neen Adam Smithin tavoin ihmisen olemuk-
seen kuuluneeseen sympatian periaatteen.
Samoin olisi ollut paikallaan huomioda
MacIntyre Hume-tulkinta, jonka mukaan
”giljotiinissa” oli kyse kristillisen doktriinin
kritiikistä. Myöhemmin Nurmi esittää, että
evoluutioteoria mursi ajatuksen luonnon nor-
matiivisuudesta. Mutta esimerkiksi Spencerin
ja Kropotkinin kirjoitukset ovat hyvä esimerk-

ki siitä, miten luonnon luonteen määrittely, ja sen käyttö moraalisen auktoriteettina jatkuu myös uudelle ajalle.

Samoin olisin toivonut esseisiin aavistuksen verran vähemmän tekstintulkintaa ja sen sijaan yhteyttä käsiteltyjen aikakausien *käytäntöihin*. Vaikka kokoelmassa onnistutaankin antamaan rikas kuva aatehistoriasta, se näyttää vain polulta nykypäivään. Luontosuhteen ymmärtämisen kannalta olisi ensisijaista nähdä myös kunkin aikakauden luontokäsitysten suhde ne synnyttäneisiin kulttuureihin. Toki tällainen käsittely olisi vaatinut lisää tilaa tai vaihtoehtoisesti aikajanan kaventamista. Mutta mielestäni sille olisi ollut enemmän tarvetta. Sillä silloin kun luontosuhdetta tarkastellaan käytäntöjen kautta, jäädään useimmiten pelkän ympäristöhistorian tasolle, jolloin luontokäsitykset ja arkielämä eivät kohta.

Jaakko Hyttisen ”Jumalan maailma ja sen asukkaat Vanhassa testamentissa” on kattava kuvaus Vanhan testamentin monista historiallisista kerrostumista. Hyttinen käsittelee aineistoaan kieli- ja kirjallisuustieteellisesti. Hän esimerkiksi nojaa tulkinnoissaan alkutekstin kirjoitusajan etymologiaan, ja viittaa Raamatun kirjojen sijaan alkuperäisiin tekstikokonaisuuksiin. Tämä on miellyttävä poikkeus ympäristöfilosofiasta tuttuun ylimalkaisuuteen, mutta toisaalta vaatisi pientä sanastoa. Lopussa esseeseen ote mielestäni huononee, kun Hyttinen pohtii Vanhan testamentin asemaa nykypäivänä. Toki VT on tänäkin päivänä vaikuttava teos, ja nykytulkintojen haastamisella on oma arvonsa, mutta kokoelman aatehistorialliseen otteeseen se ei sovi.

Petri Järveläisen ”Antiikin filosofian ja kristinuskon luontokäsityksen piirteitä” jatkaa sujuvasti siitä, mihin Hyttinen jää. Hän käsittelee antiikin ja kristinuskon kohtaamista ja osittaista sulautumista aina varhaiselle keskiajalle. Hän on jaotellut aikakauden eri arkkityyppisten luontokuvien mukaan ja näkee, että Augustinus edusti aikanaan näiden eri kristinuskon ja antiikin aatehistoriallisten säikeiden synteisiä. Tällöin luontokäsitykset ovat enemmänkin ”mosaiikkeja” kuin itsenäisiä, sisäisesti yhtenäisiä aatteita. Järveläinen kritisoii tämän mosaiikkikuvan avulla ansiokkaasti em. Whiten kirjoitusta ja ympäristöfilosofiassa yleistä ajatusta ”metafyysikan vaihtamisesta”. Järveläisen mukaan perittyjä käsitteitä ja ajattelutottumuksia ei ole mahdollista hylätä, eikä niitä joka tapauksessa tule ymmärtää monoliittisena länsimaisena ajatteluna. Sen sijaan meidän on ryhdyttävä käsitteelliseen arkeologiaan, itseemme historialliseen ymmärtämiseen.

Petri Mäkeläisen esseeseen ”Stoalaisen Senecan suhtautuminen luontoon” poikkeaa edeltävistä esseistä kahdella tavalla. Hän sitoo Senecan tuotantoa hieman ajan yhteiskuntaan ja kulttuuriin käytäntöihin, mikä enem-

mänkin kuin korvaa käsitellyn alueen suppeuden. Lisäksi hän välttää turhia tai ainakin perustelemattomia hyppyjä nykypäivään, joihin sekä Hyttinen & Järveläinen (jälkimmäisellä esim. Platon & alkuräjähdysooppi) syyllystyvät. Ainoa ongelma Mäkeläisen esseessä on mainittu aiheen suppeus, jolloin se ei nivoudu kokoelman muodostamaan jatkumoon niin kauniisti.

Pauli Annalan kaksi esseetä ”Luonto järjen kuvastimessa” ja ”Luonto sydämen kuvastimessa” asettavat vastakkain Platonin ja platonistien sekä Fransiscus Assisilaisen ja fransiskaaniopit. Ensimmäinen esseeseen kuvaa jopa piinallisen tarkkaan sitä filosofisten suuntausten kohtauspaikkaa, mihin Platonin opit syntyivät, ja Platonin tuotannon yhteyttä myöhempään luonnontieteiden kehitykseen. Olettavasti valtaosa esseestä kiinnostaa hyvin rajoittunutta lukijakuntaa, mutta se puolustaa silti paikkaansa tässä kokoelmassa. Jälkimmäisen esseeseen parasta antia on fransiskaaniopit ajattelussa tapahtunut muutos kohti kasvavaa tieteellistymistä, mikä rikastaa totuunaista yksinkertaistettua kuvaa Fransiscuksesta ”ekomunkkina”. Lukijalle tuli väistämättä myös mieleen William Baskerville Umberto Econ ”Ruusun nimessä”. Wilhelm Occamilaisen oppeja seuranneen munkin hahmo kävi tämän esseeseen myötä paljon ymmärrettävämmäksi.

Reijo Työrinon ”Luonnollisen ja tehdyn Rero keskiajalla ja uuden ajan alussa” käsittelee luontosuhteen ymmärtämisen kannalta hyvin tärkeää aihetta. Työrinon mukaan luonnollisen ja tehdyn eron ymmärtämisessä tapahtuneet muutokset olivat keskeisiä siirryttäessä klassisesta todellisuuskäsityksestä uuteen tieteeseseen. Esseessä suhde filosofian ja käytännön luontosuhteen välillä nähdään siten hyvin läheisenä. Käsitteelliset muutokset lienevät Työrinon käytäntöjen muuttamisen välttämättömiä ehtoja, ja ainakin tässä esseessä käsitteelliset muutokset aina edeltävät käytäntöjen muutosta. Jälleen näiden muutosten rinnastus oman aikansa käytäntöihin olisi ehkä luonut rikkaamman kuvan.

Virpi Mäkisen ja Mikko Yrjönsuuren ”Luonto ja uuden ajan etiikka” on kokoelman helmiä. Esseeseen keskeisin väittäminen on, että modernin luontokäsityksen synnyn ajoittaminen 1600-luvulle ja etenkin Descartesin on virhe. Kirjoittajien mukaan Descartes on nähtävä enemmänkin historian ”kilometripylväänä” pidemässä kehityskulussa. Muutoksen alun kirjoittajat ajoittavat 1300-luvun nominalismiin. Toinen tärkeä väittäminen on, että luontokäsityksen muutoksen ytimenä ei ollut *dualistisen ajattelun* keskeisyys, vaan koko moraalijattelun rakenteen muuttuminen. Näin luonnosta vieraantumisen ytimessä ei ollut dualistinen jako luontoon ja ihmiseen/kulttuuriin, vaan koko eettisen käsitteistön, etiikan metatason muuttuminen ihmiskeskeiseksi. Tämä

metaeettinen tarkastelu on kyllä merkittävä, mutta nähdäkseni se ei tarkoita dualismin roolin häviämistä luontosuhteen muutoksessa.

Heikki Kirjavaisen esseessä ”Teologia, kosmos ja luonto” käsitellään teologian ja luonnon kosketusta eri filosofian alueilla. Historiallisesti Kirjavainen käsittelee uuden ajan luonnontieteen antamaa haastetta teologialle, sekä luonnontieteen suhdetta kosmologiaan tällä vuosisadalla. Parhaimmillaan Kirjavainen on tuodessaan esiin Kantin ja Hegelin ”aktiivisen” tietoteorian tarjoamat haasteet, mutta ottamatta mukaan nykyisen tieteenfilosofisen keskustelun juoksuautoja. Esimerkiksi luonnontieteen yhtenäisteorioihin liittyvät filosofiset ongelmat ovat selkeämpiä näin kuin vaikkapa realismi-konstruktivismi -kiistan kautta ymmärrettynä. Lisäksi Kirjavainen käsittelee *mystiikan* teemaa paremmin kuin missään muussa lukemassani ympäristöteoksessa.

Markku Oksasen esseeseen ”Ihmiskeskeiset perustelut ympäristönsuojelussa” ja Suvelise Nurmen esseeseen ”Luontokeskeisyyttä vuosituhannen vaihteessa” ottaminen mukaan tähän kokoelmaan jäi mietityttämään. Hyvä on, ne tarjoavat kattavan kartoituksen 1970-luvun jälkeisestä ympäristöfilosofisesta keskustelusta, mutta tällaisia on tarjolla muuallakin, vaikkapa Leena Vilkan tuotannossa tai tuoreissa käännösesseekokoelmissa. Lukijalle jää esseekokoelmasta ristiriitainen kuva. Edeltävissä esseissä luodaan mielenkiintoinen katsaus luonnon ja kulttuurin suhteen erilaisiin historiallisiin ymmärtämisen tapoihin, ja sen suhteeseen tieteeseseen ja tieteenfilosofiaan. Mutta lopettavissa esseissä itse luontoa ja kulttuuria ei juuri mietitä, vaan tämän jaon ympärille rakennettuja eettisiä oppeja pureskellaan ties kuinka monetta kertaa... joskin hyvin pätevästi. Mutta kokoelma olisi tarjonnut loistavan tilaisuuden tämän totunnaisen filosofisen retorikan ylittämiseen, luontosuhteen pohdinnan liittämisen laajemmin meidän kulttuurimme aatteelliseen maaperään. Akateemiset ympäristöfilosofit kun muodostavat siitä kovin pienen osan.

Viite

¹ Ks. niin & näin 3/1997.

Ville Lähde